

disclosed. Social and economic factors that complicate using of these models in Ukraine have been determined, directions of their negative impact overcoming are proposed. The criteria of optimality for the welfare state economic model in Ukraine are grounded.

Key words: *economic model of the welfare state, the welfare state, the social activities of the state, social responsibility, social welfare, social policy, distribution and redistribution.*

УДК 330.341.1

СОЦІАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУСПІЛЬСТВА І ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

О. О. Набатова, кандидат економічних наук
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Розкрито сутність інноваційного потенціалу суспільства, охарактеризовано його компоненти та рівні. Виявлено чинники, що впливають на формування та розвиток соціально-економічного потенціалу суспільства, та проаналізовано особливості їх впливу в трансформаційній економіці. Обґрунтовано основні шляхи розширення соціально-інноваційного потенціалу суспільства.

Ключові слова: *соціальні інновації, інноваційний потенціал, соціально-інноваційна діяльність.*

Постановка проблеми. Питання проведення модернізації і переходу до інноваційної економіки в Україні є актуальним уже багато років. Проте соціокультурна проблематика такого переходу почала широко обговорюватися тільки останнім часом, оскільки стало зрозуміло, що головні завдання модернізації знаходяться не у технологічній, а в соціально-економічній площині. Спроба штучно нав'язати інноваційний процес зверху за відсутності сприйнятливої соціальної середовища не може бути продуктивною.

У 90-ті рр. ХХ ст. спостерігався небувалий підйом соціальних інновацій. В умовах радикальної трансформації всіх структур суспільства громадяни проявили себе у багатьох формах соціально-інноваційної активності (відкриття власного бізнесу, створення комерційних і некомерційних організацій,

приватизація житла тощо). Більшість населення продемонструвала здатність адаптуватися до ліберальних новацій господарського життя. При цьому певна його частина зуміла активно сприйняти ці нововведення, змінити структуру своїх цінностей і норм поведінки, свій спосіб життя. Одночасно чимало громадян виявилися включеними до негативних складових цих процесів — зубожіння, деградації статусів і культурних зразків поведінки. Нещодавній досвід проведення пенсійної реформи, реформування системи освіти та сфери охорони здоров'я також дають вагомі підстави для інноваційної стриманості, проте не для інноваційного утримання, оскільки не помиляється лише той, хто нічого не робить. У зв'язку з цим усе більше уваги приділяється оцінюванню і формуванню соціально-інноваційного потенціалу, в якому, як у молекулі ДНК, закладено найближче майбутнє суспільства і який є мірою здатності та готовності населення до інноваційної діяльності, визначає рівень її творчості і конструктивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та розвитку інноваційного потенціалу розглядаються у роботах вітчизняних і зарубіжних авторів: А. Алчіана, В. Базилевича, І. Балабанова, Л. Беззубко, В. Геєця, Є. Галушка, Г. Жица, Т. Заславської, С. Ілляшенка, І. Кладченко, Г. Клейнера, Д. Кокуріна, С. Кравченко, Є. Лапіна, Є. Марченка, О. Москвіної, К. Сабліна та ін.

Водночас питання змісту і проблем реалізації соціально-інноваційного потенціалу суспільства як міри здатності і готовності економічних суб'єктів до інноваційної діяльності, його структури і чинників, що визначають його відтворення у трансформаційній економіці, залишається недостатньо дослідженим.

Формулювання цілей. Метою статті є розкриття сутності та аналіз структури соціально-інноваційного потенціалу суспільства, визначення проблем його формування і реалізації у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу. Інновації, як правило, умовно поділяються на дві групи: технологічні, що реалізуються шляхом змін у технології виробництва, та соціальні, що спричиняють зміну соціальних відносин. Виходячи із цього, у структурі інноваційного потенціалу можна виокремити соціально-інноваційний потенціал як сукупність ресурсів і можливостей людини, соціальної групи, організації, соціального інституту тощо стосовно досягнення соціально значущих цілей за рахунок створення, впровадження та поширення інновацій. Отже, інноваційний потенціал є, по-перше, мірою єдності досягнутого, яке може бути використане з певною метою, і можливого, тобто досяжного за певних умов [1, с. 90]; по-друге, мірою здатності і готовності економічного суб'єкта до здійснення інноваційної діяльності. При цьому здатність визначається наявністю і збалансованістю структури компонентів

потенціалу, а готовність — достатністю рівня розвитку потенціалу для формування інноваційно-активної діяльності [2].

Можна розглядати соціально-інноваційний потенціал різних за масштабом соціальних суб'єктів — від конкретного індивіда до суспільства в цілому. Соціально-інноваційний потенціал індивіда визначає здатність генерувати нові форми його поведінки і діяльності, використовуючи наявні можливості, і забезпечувати режим саморозвитку як стратегічний чинник життєдіяльності [3, с. 179]. Соціально-інноваційний потенціал суспільства відображає його здатність та готовність до радикальних перетворень власного устрою, своїх основоположних інститутів і, відповідно, соціальної структури [4]. Коли цей потенціал невисокий, будь-які спроби реформувати систему наражаються на опір суспільства, буксують і, зрештою, вироджуються.

Так, Т. Заславська розглядає соціально-інноваційний потенціал як один із компонентів інноваційного потенціалу суспільства (поряд із реформаторським та адаптаційним потенціалами) [4]. Реформаторський потенціал суспільства визначається настановами та діяльністю еліт, які цілеспрямовано впливають на перебіг трансформаційного процесу, розробляючи нові правила гри, надаючи їм правової форми, організовуючи та контролюючи їх виконання, звісно, не забуваючи про свої власні інтереси. Проте можливості еліти обмежені — своїми силами вона у кращому випадку може змінити лише формально-правову верхівку інститутів влади і власності, не зачіпаючи їх соціокультурного базису, що реалізується у конкретних господарських практиках.

Соціально-інноваційний потенціал суспільства залежить від потужності, соціальної якості та характеру відповідної діяльності верств, які мають, хоча й менші, ніж еліта, але все ж таки досить відчутні економічні, політичні, соціальні та культурні ресурси, — тих, кого американський соціолог Р. Флорида назвав «креативним класом» [5, с. 34]. До українського креативного класу можна віднести тих, хто у межах своєї професійної або соціальної діяльності є інноватором, творцем «точок зростання» — науковців, розробників і реалізаторів високих технологій, інженерів ВПК, представників деяких сегментів бізнесу (здебільшого середнього, що був створений з нуля, а також венчурного), активну частину міської інтелігенції, що працює у сфері формування духовної та інформаційної діяльності, а також представників «рутинних» професій, що схильні до інновацій у межах своєї професійної діяльності, у тому числі бюрократів-інноваторів [6]. Їх діяльність, сприяючи вкоріненню встановлених елітою правил гри в соціальній практиці, водночас змінює, коригує і навіть якісно перетворює ці правила у своїх інтересах.

Що стосується адаптаційного потенціалу суспільства, то він, на думку Т. Заславської, залежить від об'єктивного стану, настанов, діяльності та по-

ведінки пересічних громадян країни — селян, робітників та службовців, масової інтелігенції [4]. Не маючи достатніх ресурсів для самостійного впливу на перебіг соціально-економічних перетворень, навіть нерідко стаючи їх заручниками, вони, тим не менш, відіграють значну роль у соціально-інноваційному процесі. Вони можуть або підтримувати і прискорювати своєю діяльністю здійснення реформ, або саботувати нові правила, що не відповідають їхнім інтересам, або активно формувати нові, найчастіше нелегітимні, норми поведінки.

Цим ідеям кореспондує концепція Л. Лі, який всупереч загальноприйнятому підходу до розгляду модернізації незахідних країн як такої, що здійснювалася за допомогою мобілізації мас елітами або внаслідок революції, переконливо доводить неполітичний характер китайської модернізації. Як стверджує Л. Лі, вона здійснювалася у першій половині ХХ ст. «скоріше через бізнес, а не за допомогою політики, через досягнення кращого життя, а не справедливого суспільства, через трансформуючу силу приватного підприємництва, ніж через колективні акції. Сучасність виникла, не пориваючи з минулим, без мобілізації мас у політичні рухи, як сума повсякденних практик звичайних людей, зайнятих бізнесом, виданням, читанням, рекламою, споживанням тощо. Сучасність була матеріальною трансформацією повсякденного життя для сотень і тисяч людей, ніж організованою елітами модернізацією для хороших цілей» [7].

На відміну від Китаю, в Україні робилася спроба побудувати ринкову економіку прискореними темпами «зверху», коли ще не було створено умов для господарської активності основної маси населення. Про тодішній вкрай низький рівень соціально-інноваційного та адаптаційного потенціалів населення свідчать дані соціологічного моніторингу [8, с. 192], згідно з якими, оцінюючи ступінь власної пристосованості до сучасної життєвої ситуації, у 1997 р. активно залученими до нового життя себе вважали 7,3 % респондентів; такими, що перебувають у постійному пошуку себе у нинішньому житті, — 36,6 %; констатували відсутність бажання пристосовуватися до ситуації та існували в очікуванні змін на краще — 44,9 %; характеризували свій стан як невизначений — 11,4 %. У 2010 р. ситуація кардинально не змінилася: активно залученими до нового життя себе вважали 18,0 % респондентів; свій стан як перебування у постійному пошуку себе у нинішньому житті визнали 33,6 %; відсутність бажання пристосовуватися до ситуації, існування в очікуванні змін на краще — 34,0 %; характеризували свій стан як невизначений — 14,4 %.

У структурі соціально-інноваційного потенціалу можна виділити три рівні:

а) ресурсний — сукупність ресурсів (людських, матеріально-технічних, інформаційних, фінансових та ін.), що використовуються у певних соціально-економічних формах для створення та поширення соціальних інновацій, матеріально-технічної бази інноваційного середовища [9, с. 106];

б) результативний — результат реалізації наявних можливостей у вигляді нових моделей поведінки, змін умов життєдіяльності (зайнятості, споживання, освіти) масових груп, нових типів робочих місць, статусів тощо;

в) мотиваційно-легітимізаційний, що у свою чергу включає пасивний аспект згоди-визнання здійснених змін і активний аспект готовності до участі в них [10, с. 105].

В Україні під час ринкових перетворень стався підрив мотиваційно-легітимізаційної складової інноваційного потенціалу: «Нормативний вакуум справляв подвійний криміногенний вплив: з одного боку, відсутність надійних, інституційно гарантованих каналів реалізації індивідуальних і колективних цілей, а з другого — можливість їх реалізації кримінальним шляхом» [10, с. 100]. Намагаючись подолати аномію, надзвичайну невизначеність, суб'єкти виявляють і використовують ресурси, розмиваючи при цьому критерії легального і нелегального. Р. Мертон запропонував визначення нелегальної адаптації як інновації, що полягає у досягненні пропонованих і нав'язуваних культурою цілей поза нормативно та соціально-структурно передбачених можливостей. У цьому разі кримінальний елемент стає інноваційним суб'єктом.

Напівлегальний характер трансформаційної активності став перепорою на шляху соціальних інновацій, спрямованих на формування ринкових інститутів унаслідок своєї нелегальності та нелегітимності і, отже, неможливості формалізації, нормативно-правового закріплення. Так, ефективність приватизації багато в чому залежить від того, в який спосіб було отримано приватну власність. Якщо підприємство було приватизоване шляхом підкуплення чиновників за багаторазово заниженою ціною, то у нових власників не виникає мотивів його легального розвитку. Приватизовані в такий спосіб у 1990-ті роки підприємства були пограбовані і перепродані вже у вигляді нерухомості.

Узагалі підприємництво як один з основних видів соціально-інноваційної діяльності завжди є духовно-моральним проектом, а не тільки економічним. «Легітимізується воно в масовій свідомості через обидві частини — і через успіх економічний, і через успіх духовний. Обидві ці частини — необхідні елементи для досягнення легітимності, без них не народжуються ні авторитет, ні повага» [11]. У Новий час на Заході підприємництво розглядалося як форма служіння Богу, виникло як «професія» (раніше це поняття застосовувалося лише до священиків, а згодом — до підприємців та вчених). Японія, коли їй було необхідно модернізувати господарство, відправила самураїв учитися

на підприємців, а ремісників — на інженерів. У постсоціалістичних країнах на початку ринкової трансформації підприємництво виконувало далеку від нього функцію — руйнування (замість творення), не набуло легітимності у масовій свідомості як сила національна, конструктивна, соціальна, тому не реалізувало свій соціально-інноваційний потенціал.

На формування та реалізацію соціально-інноваційного потенціалу суспільства впливають такі чинники:

1) особистісний інноваційний потенціал населення, тобто здатність і готовність людей до продукування і сприйняття інновацій. Саме інноваційна спроможність та інноваційна сприйнятливість зумовлюють можливість трансформації інноваційного потенціалу в активність [12]. Можливі такі варіанти їх комбінації:

а) інноваційна сприйнятливість приблизно відповідає інноваційній спроможності. Прикладом успішної реалізації соціально-інноваційного потенціалу суспільства на основі збалансованості його структури може бути період модернізації на Заході після Другої світової війни. Соціальні інновації того часу, що стали однією з передумов безпрецедентного у світовій історії періоду соціальної гармонізації, соціально-політичного включення, економічного і технологічного зростання, були спричинені збігом двох потоків інноваційної енергії. Один із них виходив «зверху» унаслідок усвідомлення елітами необхідності реформування соціально-економічних і політичних відносин ліберального капіталізму; другий брав свій початок у широких масах, які побачили у накопиченні культурного капіталу та його реалізації можливості для вертикальної соціальної мобільності, підвищення добробуту;

б) інноваційна сприйнятливість перевищує інноваційну спроможність, що свідчить про недостатність власного інноваційного потенціалу, орієнтацію на запозичення інновацій. Наприклад, країни Балтії, Угорщина, Чеська Республіка варіантом модернізації обрали «капіталізм ззовні», при якому основними суб'єктами інновацій виступили іноземний капітал, ТНК;

в) інноваційна сприйнятливість відстає від інноваційної спроможності, що призводить до поступового руйнування інноваційного потенціалу, «відпливу мізків». Так, якщо у 50-70-ті роки ХХ ст. на Заході сенс соціально-інноваційної діяльності полягав у поліпшенні власної позиції за рахунок активної участі у соціально-економічних змінах, то в сучасних умовах аномії, невизначеності та нестабільності спостерігається тенденція до пасивного несприйняття інноваційних процесів. Ця тенденція, як зазначає В. Гольдберт, реалізується у так званому «ефекті тунелю»: «Ліквідація пробки в тунелі вимагає терпіння та дисциплінованості водіїв. Коли регулювальники починають по черзі пропускати одну смугу за одною, у певний момент не витримують нерви у тих, хто очікує у тій смузі, до якої черга ще не дійшла. Побачивши, як справа (або

зліва) потік автомашин уже досить довго рухається вперед, вони здійснюють відчайдушні спроби перешикуватися в ту смугу, яка пропускається, що призводить до хаосу і порушення всього процесу ліквідації пробки, тим більше, що в життєвому еквіваленті у тих, хто «очікує на свою чергу» немає реальних підстав розраховувати, що вона дійсно настане в найближчому майбутньому, вимірюваному їх біографічною перспективою» [10, с. 107];

2) соціокультурний контекст, що може різною мірою заохочувати інновації або не підтримувати їх узагалі. Так, досліджуючи вплив світових релігій на характер людини, М. Вебер показав, що іудаїзм породив бродячого торговця, буддизм — бродячого ченця, конфуціанство — чиновника, який стоїть на сторожі інтересів суспільства, іслам — воїна, православ'я — людину мирської аскези. На Заході ж виникла людина, яка дивилася на життя як на подорож, котру вона повинна ретельно спланувати. Е. Геллнер називає її модульною людиною, готовою до будь-яких змін у своїх заняттях і своїй діяльності. «Її модульність — це здатність у межах даного культурного поля вирішувати найрізноманітніші завдання» [13]. Ця людина живе за внутрішньо засвоєними правилами, здатна до самоконтролю, навчання, взаємодії з іншими і до створення громадянського суспільства. І до тих пір, доки економіка, капіталізм включені в соціальну систему і не панують у ній, вона зберігає ці властивості автономності, відповідальності та модульності. Утім, буржуазна еліта, докладаючи зусиль для власного збагачення, все більше і більше спрощує вимоги до індивідів, які з часом усереднюються, омасовлюються, спрощуються. Масова людина не самостійна і не критична, вона орієнтована на мінімальний рівень культури, вже не планує своє життя як подорож. Спочатку індустрія спеціалізує її, потім ЗМІ, телебачення усереднюють її, роблячи людей, що живуть і працюють у різних місцях, схоже мислячими і такими, що однаково поводяться. Капіталізм, таким чином, надаючи перевагу економічним відносинам над соціально-культурними, руйнує перспективу людського розвитку та розвитку суспільства [13]. Отже, соціальна несправедливість капіталізму виявляється не тільки у реальних нерівностях, а й у зникненні перспектив розвитку для мас, їх існуванні в максимально спрощеному культурному середовищі. У 1978 р. Ж. Бодрійяр оприлюднив маніфест «У тіні мовчазної більшості», де стверджував, що всі сучасні суспільства рухаються у бік омасовлення. Маси ж представлялися йому аморфним та індиферентним утворенням, нездатним на сприйняття будь-якої змістовної інформації, «чорною дірою, що поглинає соціальне» [14].

Україна, без сумніву, опинилася в авангарді цього процесу. Так, автори аналітичної доповіді «Український характер» [15, с. 8–10] серед основних соціально-психологічних особливостей наших громадян виділяють: схильність до ізоляціонізму (обмеженість сфери життєвих інтересів рамками приватного

життя і найближчого оточення); відокремлення і дистанціювання від зовнішнього соціального оточення; помірність, яка, у свою чергу, проявляється у низькій амбітності, конформізмі, патерналізмі, екстернальності як недостатній вірі у власні сили; слабку готовність слідувати нормам права і побутової культури; існування феномена «аморальної більшості». Українці історично зарекомендували себе як здатні до кар'єризму особливого роду — «адаптаційного», пов'язаного з консервативним типом мислення, який мало орієнтований на новаторство, пошук нових шляхів розв'язання проблеми, креативні розробки і стратегування [15, с. 17]. Несприятливим для розвитку інноваційного потенціалу чинником є також низька орієнтація на саморозвиток і самореалізацію. Так, за даними соціологічних досліджень [15, с. 17], найчастіше серед вимог, що ставляться до роботи, зазначалися: «добре оплачувана» (74,9 % респондентів) та «з хорошими умовами праці» (45,6 %). Серед респондентів, які хотіли б мати роботу: цікаву, творчу — 20,7 %; престижну — 20,5 %; що дає можливість професійно рости, вдосконалюватися, — 17,7 %; приносить користь людям, суспільству — 15,0 %.

Українське населення опинилося під сильним тиском західної «культури масового споживання», в якій домінують не творчі, а споживчі цінності та орієнтації, що не сприяє розвитку креативних компонентів людського потенціалу і, отже, обмежує можливості соціально-інноваційної діяльності. Альтернативою культурі споживання має стати культура творчості — інноваційна культура, яка, з одного боку, спричиняється інноваційними процесами, а з другого — формує інноваційне середовище і інноваційний потенціал суспільства;

3) інноваційний потенціал інфраструктури суспільства — характеристики його структур та інститутів, які можуть по-різному впливати на інноваційні процеси [16]. Інноваційна активність і потреба в інноваціях не є природною потребою індивіда. Інноваційний потенціал економічної системи — це інституційне явище, що залежить від того, який простір і які стимули ця система надає для експериментування з альтернативними способами розв'язання проблем. Як зазначає Г. Клейнер, «...інститутів, що існують в Росії, виявилось недостатньо для виконання їх основної ролі — амортизатора невизначеності майбутнього. Це змушує раціонального економічного суб'єкта або виявляти коштовну і таку, що сковує ініціативу, обережність, необґрунтовано і надмірно диверсифікувати напрямки діяльності у розрахунку на цілий спектр рівноймовірних у майбутньому подій, або просто відмовитися від підготовки до майбутнього, зосередивши увагу на нагальних цінностях і тактичному управлінні як способі їх реалізації» [17, с. 77]. Обидва варіанти знижують ефективність використання інноваційного потенціалу.

«В'язкість» інституційного середовища гасить інноваційні стимули. Інститутам, що сприяють інноваційному розвитку, протистоять перешкоджаю-

чі йому інститути, які утворюють так звані «інституційні пастки». Однією з найнебезпечніших серед таких є пастка рентноорієнтованої поведінки. «При домінуючих продуктивних “правилах гри” економічні суб’єкти формують інститути розвитку, сприяють вилученню інноваційної ренти “шумпетеріанськими” підприємцями. У цьому разі комерціалізація нововведень супроводжується значними позитивними зовнішніми ефектами і зростанням суспільних вигод, що, зрештою, приводить до збільшення загального економічного “пирога”, тобто добробуту суспільства в цілому. Перерозподільне інституційне середовище, навпаки, стимулює пошук та вилучення політичної та статусної ренти при негативних зовнішніх ефектах і зниженні добробуту суспільства» [18, с. 40].

Боротьба за доступ до сфери вилучення політичної ренти робить першочерговими інвестиції в адміністративний ресурс, створення системи економічної влади, які протистоять інвестиціям в отримання прибутку від інновацій. Можна погодитися з В. Вишневським та В. Демєтьєвим у тому, що в умовах слабкості держави (відсутності надійних механізмів захисту прав власності, нездатності влади примусити до виконання контрактів) підприємці найбільше побоюються не природного банкрутства, а насильницького відторгнення бізнесу. У цьому разі вони інвестують кошти не у механізми розвитку, а у механізми захисту бізнесу [19]. Крім того, в умовах слабого захисту прав інтелектуальної власності бізнес не може захистити і отримати інтелектуальну та технологічну ренту, що наражає його інноваційний проект на додаткові ризики і невизначеність;

4) наявність або/і доступність ресурсів, необхідних для інноваційних процесів. На думку І. Бентама, перехід до нового стану неможливий без додаткових інвестицій за рахунок національної справедливості і національного комфорту, тобто за рахунок добробуту домогосподарств. Його низький рівень латентно обмежує запас інституційної мінливості економічної системи, робить доступним лише найпростіші, фрагментарні, найменш витратні соціально-економічні перетворення. Деякі дослідники говорять про формування «культури бідності». Йдеться про бідність не тільки як нестачу коштів для підтримання мінімальних соціальних стандартів, а й бідність запитів та очікувань, потреб та моделей вибору, бідність як норму поведінки. Бідне суспільство Л. Гудков та М. Пчеліна характеризують як «не просто суспільство з обмеженими матеріальними ресурсами, а суспільство, що обмежує себе в можливостях дії, відповідно, страждає від недосяжності бажаного..., суспільство заздрісних людей» [20, с. 36]. Бідна країна в умовах роботи глобалізаційного «пилососу», що витягує найбільш активні, творчі і талановиті сили з будь-якої території, не може втримати критичну масу освічених креативних працівників, що також суттєво гальмує інноваційні процеси.

Висновки. Інноваційний потенціал, з одного боку, це сукупність різних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності, а з другого — система соціально-економічних відносин різних суб'єктів господарської діяльності щодо формування сукупної інноваційної здатності до здійснення інноваційної діяльності у процесі відтворення.

Соціально-інноваційний потенціал суспільства зазнає впливу багатьох чинників, і його підтримка на належному рівні вимагає спеціальних зусиль. По-перше, потребує уваги мотиваційно-легітимізаційна складова потенціалу. Політична і економічна еліти та субелітні прошарки, володіючи достатніми ресурсами, не тільки не мають мотивації до інноваційної активності, а й перетворюють трансформацію на окремі часткові реформи, обмежують зміст соціальних інновацій маніпуляцією свідомості або кримінальними схемами, формуючи тим самим загальний нелегальний та нелегітимний контекст соціально-інноваційної діяльності. Кримінальним аспектам перерозподілу влади і власності надається сенс власного змісту соціально-інноваційного процесу, а риториці ринкових і демократичних перетворень — інструмента його легітимації, свого роду овечої шкіри, в яку намагаються втиснути вовка.

По-друге, стратегічні соціальні інновації не можуть бути реалізовані лише елітою — вони повинні прорости в соціумі, породивши складну систему зворотного зв'язку. Концентрація інноваційного потенціалу (як інтелектуальної і ділової підготовленості до участі в інноваційних процесах) у вузькому сегменті суспільства із значним відривом від основної частини населення може обернутися інверсією, реакцією, посиленням розсіяного неприйняття інновацій та протистоянням їм. Тому в соціально-структурному полі слід зосередити зусилля на залученні до соціально-інноваційної діяльності широких верств населення, створенні позитивного ставлення до інновацій. З позицій стратегії вирівнювання і забезпечення розсіяного соціально-інноваційного потенціалу, наприклад, модернізація дитячих садків, початкової школи та підтримання широкої мережі закладів для спортивного дозвілля різних вікових груп, мали б пріоритет над модернізацією, наприклад, Національного університету «Києво-Могилянська академія» та інфраструктури для «великого спорту».

По-третє, необхідно, нарешті, створити сприятливі умови (інституційні, фінансові, інформаційні) для розвитку підприємництва (як моделі поведінки самодостатньої та творчої особистості, здатної долати труднощі і створювати вартість) та громадянського суспільства, у надрах якого формуються внутрішні настанови ініціативності, активності та усвідомлення індивідом себе як частини соціуму і водночас як творця соціальної дійсності.

По-четверте, для підвищення інноваційної активності найбільш масового прошарку населення необхідно поліпшити його об'єктивне становище, насамперед упорядкувати і надати правового характеру відносинам у сфері зайнятості, що визначають рівень, образ та якість життя більшості українців; подолати надмірну нерівність, соціальне відторгнення та маргіналізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко С. И. Исследование сущности инновационного потенциала / С. И. Кравченко // Науч. труды ДонНТУ. Сер.: экон. — 2003. — Вып. 68. — С. 88–96.
2. Москвина О.С. Инновационный потенциал как фактор устойчивого развития региона [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://journal.vscs.ac.ru>.
3. Клочко В.Е. Методологические основания операционализации понятия «инновационный потенциал личности» / В.Е. Клочко, О.М. Краснорядцева ; под общ. ред. А.Д. Карнышева // Экономическая психология: актуальные теоретические и прикладные проблемы. — Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2010. — 588 с.
4. Заславская Т. Структура российского общества через призму трансформационного процесса [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/152/985/1219/02zaslavskaya-7-13.pdf>.
5. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. — М.: Изд. дом «Классика-XXI», 2011. — 432 с.
6. Окара А. Н. Новая идея для новой Украины [Электрон. ресурс] / А. Н. Окара // День. — 2010. — № 98, 102. — Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/299529>.
7. Федотова В.Г. Теорема Томаса китайской модернизации [Электронный ресурс] / В.Г. Федотова // Вопр. философии. — 2012. — № 6. — С. 17-22. — Режим доступа : http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=550&Itemid=52.
8. Українське суспільство 1992–2010. Соціальний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2010. — 560 с.
9. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. — М. : Экзамен, 2001. — 575 с.
10. Гольберт В.В. Социально-структурные аспекты инноваций и государственные стратегии мобилизации инновационного потенциала / В.В. Гольберт // Журн. социологии и социальной антропологии. — 2007. — Т. X, № 4. — С. 94–111.
11. Диверсификация: социокультурный аспект [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://victor-biryukov.ru/roundtable4/>.
12. Цыганкова В.Н. Исследование принципов взаимовлияния инновационного потенциала и инновационной активности [Электронный ресурс] / В.Н. Цыганкова // Вопр. инновационной экономики. — 2012. — № 1 (11). — С. 24-34. — Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/16805/>.
13. Федотова В.Г. Меняющаяся социальность: будущее капитализма [Электронный ресурс] / В.Г. Федотова, В.А. Колпаков, Н.Н. Федотова // Вопр. философии. — 2011. — № 6. — С. 3-15. — Режим доступа : http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=332&Itemid=52.

14. Ямпольский М. Инновационный потенциал и структура общества [Электронный ресурс] / М. Ямпольский // НЛО. — 2009. — № 100. — Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nlo/2009/100/ia4.html>.
15. Украинский характер: аналитический доклад / А. Ермолаев, А. Левцун, С. Денисенко. — К. : Центр соц. исслед. «София», 2011. — 64 с.
16. Горюнов А. В. Основные понятия социальной инноватики: философско-методологический анализ [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://teoriapractica.ru/-2-2011/filosofiya/goryunov.pdf>.
17. Мезоэкономика переходного периода: рынки, отрасли, предприятия / под ред. Г. Б. Клейнера. — М.: Наука, 2001. — 514 с.
18. Саблин К. С. Роль институциональной среды в формировании институтов развития / К.С. Саблин // Журн. институцион. исследований. — 2012. — Т. 4. — № 2. — С. 32-41. — Режим доступа : <http://institutional.narod.ru/jis/jis4.2.pdf>.
19. Дементьев В. В. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз / В. В. Дементьев, В. П. Вишневський // Екон. теорія. — 2011. — № 3. — С. 5-20.
20. Красильникова М. Культура бедности. Постсоветский комментарий к Веблену / М. Красильникова // Вестн. обществ. мнения. — 2011. — № 1 (107). — С. 36-50.

СОЦИАЛЬНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОБЩЕСТВА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ

Набатова О. А.

Раскрыта сущность инновационного потенциала общества, охарактеризованы его компоненты и уровни. Определены факторы, влияющие на формирование и развитие социально-экономического потенциала общества, и проанализированы особенности их влияния в трансформационной экономике.

Ключевые слова: социальные инновации, инновационный потенциал, социально-инновационная деятельность.

SOCIO-INNOVATION POTENTIAL OF SOCIETY AND PROBLEMS OF ITS REALIZATION

Nabatova O. A.

The essence of the innovation potential of society is disclosed, its components and levels are characterized. The factors influencing the formation and development of the socio-economic potential of the society are defined, and the characteristics of their influence in the transitional economy are analyzed.

Key words: social innovation, innovation potential, socio-innovative activity.